

Перспективи подальших досліджень і публікацій. Надалі плануємо аналізувати принципи та основні індикатори економічної стабільності підприємства, а також досліджувати та побудувати більш формалізовані економічні моделі підприємства з погляду його стабільності для машинобудівних підприємств.

Література

1. **Чигиринець О.А.** Інвестиційна стратегія підприємств в системі стимулів активізації інвестиційних процесів в національній економіці // Іноземні інвестиції та національний капітал: парадигма взаємодії : зб. наук. праць. Серія: Безпека економічних трансформацій. – К. : Вид-во "Сатсанга", 2001. – Вип. 15. – 108 с.
2. **Чигиринець О.А.** Економічна стабільність автотранспортних підприємств. – К. : Вид-во НТУ, 2003. – 260 с.
3. **Шандова Н.В.** Управління процесами розвитку підприємств машинобудування // Економічний простір. – 2009. – № 21. – С. 276-282.
4. **Штангерт А.М.** Антикризове управління підприємством : підручник. – Львів : Українська академія друкарства, 2008. – 396 с.
5. **Штангерт А.М.** Антикризове управління підприємством : навч. посібн. / А.М. Штангерт, О.І. Копилук. – К. : Вид-во "Знання", 2007. – 335 с.
6. **Лігоненко Л.О.** Антикризове управління підприємством : підручник. – К. : Вид-во КНТЕУ, 2005. – 824 с.
7. **Gene Klann.** "Crisis Leadership". – Published by CCL Press, 2003.
8. **"Corporate Crisis Management".** – Center for Chemical Process Safety of the American Institute of Chemical Engineers. – New York, USA, 2005. – 31 p.
9. **Tzai-Zang Lee, John Wu, Tung-Yih Tsai.** "Establishing an Enterprise Crisis Management Model (ECMM)", 2003. – 17 p.
10. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.uk.wikipedia.org>.
11. **Шпак М.М.** Економічна та стратегічна стійкість аграрних підприємств: теоретичний аспект // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 12 (90). – С. 113-117.
12. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.nbu.gov.ua/e-journals/PSPE/2009_2/Rahnanska_209.htm.
13. **Бойчак Т.М.** Теоретичне обґрунтування сутності фінансової стійкості підприємства // Наука й економіка. – 2008. – № 2 (10). – С. 159-161.
14. **Кузьмін О.Є.** Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства : підручник / О.Є. Кузьмін, Н.І. Горбаль. – Львів : Вид-во "Компакт-ЛВ", 2005. – 304 с.

УДК 338.330+658

*Проф. О.Є. Кузьмін, д-р екон. наук;
ст. викл. Т.О. Смірнова – НУ "Львівська політехніка"*

УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ РИЗИКІВ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Розглянуто формування моделі планування та організування заходів щодо впливу на ризики інвестиційної діяльності підприємств, формування механізму стимулювання суб'єктів управління до зниження ризиків інвестиційної діяльності, створено системи контролювання і регулювання реалізації заходів щодо впливу на ризики інвестиційної діяльності підприємства.

Prof. O.Ye. Kuzmin; senior lecturer T.O. Smirnova – NU "L'vivs'ka Politehnika"

Investment activity risks management improvement of machine-building enterprises

Model planning forming and organising measures is considered on influence on the risks of investment activity of enterprises, forming of mechanism of stimulation of management subjects to the decline of risks of investment activity, the systems of controlling and adjusting of realization of measures are created on influence on the risks of investment activity of enterprise.

З позиції функціонально-процесійного підходу, первинною функцією управлінського процесу є планування. Ключовими аспектами планування заходів щодо впливу на ризики інвестиційної діяльності машинобудівних підприємств є: часові обмеження; кількісна і якісна, а також змістова і процесійна конкретизація очікуваних параметрів об'єктів планування. Синтезуючи ці характеристики функцій планування, керівники підприємств уточнюють об'єкти планування у системі управління ризиками інвестиційної діяльності, встановлюють цілі управління цими об'єктами, здійснюють стратегічне і тактичне планування їх реалізації. У системі управління ризиками інвестиційної діяльності об'єктами планування є: діяльність суб'єктів, відповідальних за конкретні види робіт під час реалізації інвестиційних проектів, очікувані значення показників інвестиційної діяльності підприємства, матеріально-технічне, кадрове, інформаційне та інші види забезпечення інвестиційної діяльності підприємства, а також заходи, пов'язані з реалізацією інших загальних функцій менеджменту під час управління ризиками інвестиційної діяльності. Узагальнення матеріалів машинобудівних підприємств показало, що в розрізі виділених нами об'єктів планування керівники машинобудівних підприємств встановлюють цілі на предмет запобігання виникненню ризиків інвестиційної діяльності, а також зниження або ліквідації цих ризиків. Залежно від характеру формування цілі можуть перебувати в стані їх встановлення, або в стані коригування. Цілі в стані встановлення виникають напередодні започаткування інвестиційної діяльності підприємства. Тобто тоді, коли формується певний інвестиційний проект, розробляються прогнози зміни чинників внутрішнього і зовнішнього середовища організації, встановлюється ймовірність настання небажаних подій і попереднє оцінювання ймовірних загроз.

Щодо стану коригування, то в ньому можуть перебувати лише цілі, пов'язані зі зниженням рівня ризику і його ліквідуванням. Причина полягає у тому, що результат від заходів із запобігання виникненню ризику суб'єкти управління очікують до моменту започаткування інвестиційної діяльності. Як тільки інвестиційну діяльність започатковано та ідентифіковано певні загрози її результативності, то суб'єкти управління реалізують заходи, спрямовані на зниження або ліквідацію виявленого ризику. Запобігання виникненню ризику може бути пов'язаним із діями щодо зниження чи ліквідації ризику, проте їх ототожнення є помилковим з позиції часового і змістового аспектів.

Цілі щодо запобігання виникненню банкрутства підприємства встановлюються тоді, коли інвестиційна діяльність підприємства перебуває в ста-

ні планування й у інвестора є гарантії повного відшкодування ймовірних втрат від інвестиційної діяльності. Якщо ж інвестиційна діяльність підприємства перебуває у стані реалізації і в інвестора немає гарантій повного відшкодування ймовірних втрат від інвестиційної діяльності, то актуальною метою є зниження рівня ризику. Ліквідацію ризику розглядають як мету управління ризиком інвестиційної діяльності машинобудівного підприємства тоді, коли інвестиційна діяльність підприємства перебуває у стані реалізації і в інвестора є гарантії повного відшкодування ймовірних втрат від інвестиційної діяльності.

Одним із основних елементів пропонованої моделі є стратегічне планування заходів щодо впливу на ризики інвестиційної діяльності машинобудівного підприємства. Планування реалізовується в два етапи: формування стратегії та її реалізація. Протягом першого етапу суб'єкти управління ризиками інвестиційної діяльності машинобудівного підприємства встановлюють цілі у системі управління ризиками інвестиційної діяльності підприємства, формують системи показників, які відображають стан реалізації цілей у системі управління ризиками інвестиційної діяльності підприємства, розробляють системи трактування значень показників, ідентифікують та оцінюють чинники, які впливають на значення показників, що відображають стан реалізації цілей у системі управління ризиками інвестиційної діяльності підприємства, здійснюють вибір методів досягнення запланованих значень показників із врахуванням чинників, виділених на попередньому етапі. Своєю чергою, на другому етапі суб'єкти управління виконують такі завдання: реорганізують структуру управління ризиками інвестиційної діяльності підприємства, розподіляють функції і повноваження працівників залучених до реалізації стратегії управління ризиками інвестиційної діяльності підприємства, встановлюють правила і процедури через затвердження посадових інструкцій, положень про підрозділи, проектну документацію тощо, здійснюють кадрове, матеріально-технічне, інформаційне та інше забезпечення реалізації обраної стратегії, застосовують заходи контролю за станом реалізації обраної стратегії, регулюють стан об'єктів у системі управління ризиками інвестиційної діяльності підприємства.

Узагальнення матеріалів машинобудівних підприємств (ВАТ "Іскра", ВАТ "Екватор" і ВАТ "Самбірський приладобудівний завод "Омега", ВАТ "Дрогобицький завод автомобільних кранів", ЗАТ "Завод комунального транспорту", ВАТ "Самбірський дослідно-експериментальний завод", ВАТ "Виробничо-наукова компанія "Розточчя-СТ", ВАТ "Стрий-Авто", ВАТ "Бориславський авторемонтний завод", ВАТ "Пасавтопром" тощо) дало змогу виділити напрями реалізації організаційних змін у системі управління ризиками інвестиційної діяльності машинобудівних підприємств.

Здійснене експертне дослідження засвідчило, що з позиції поділу організаційних змін за змістом найчастіше на машинобудівних підприємствах реалізовувались заходи інформаційного та розпорядчого характеру. Про реалізацію цих заходів протягом аналізованого періоду відзначили майже

62,7 % експертів. Значна частка респондентів (24,1 %) вказали також на те, що на досліджуваних підприємствах реалізовувались організаційні зміни, пов'язані із розподілом і перерозподілом функцій і повноважень у системі управління ризиками інвестиційної діяльності підприємства. Застосування інших організаційних змін було незначним. Щодо реалізації керівниками машинобудівних підприємств організаційних змін з позиції їх поділу за об'єктами, то найбільш часто реалізовуваними були зміни, пов'язані з діяльністю суб'єктів, відповідальних за конкретні види робіт під час реалізації інвестиційних проектів. Про їх реалізацію відзначили 81,9 % респондентів. Отримана експертна інформація підтвердила те, що ті підприємства, які володіють найбільш розвиненими системами управління, найбільш активно реалізують організаційні зміни і вони отримують найкращі результати управління ризиками інвестиційної діяльності.

За результатами виконаних досліджень ми сформулювали механізм стимулювання суб'єктів управління до зниження ризиків інвестиційної діяльності (рис. 1), а також систему контролювання і регулювання реалізації заходів щодо впливу на ризики інвестиційної діяльності підприємства (рис. 2).

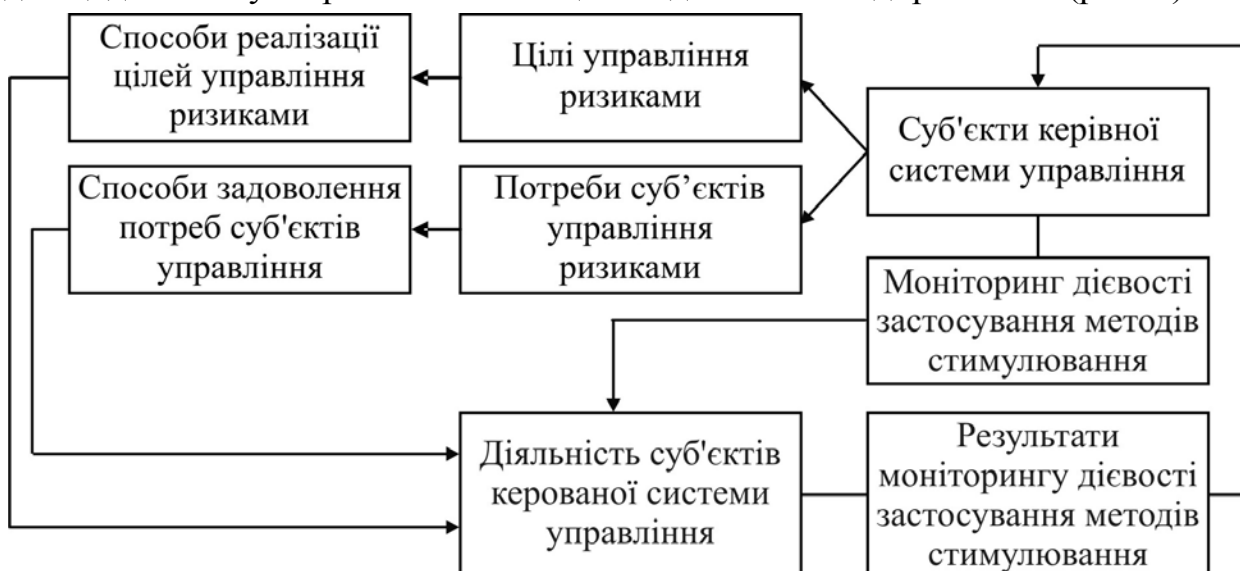

Рис. 1. Механізм стимулювання суб'єктів управління до зниження ризиків інвестиційної діяльності

Основою запропонованого механізму є діяльність суб'єктів керівної підсистеми управління щодо впливу на суб'єктів керованої підсистеми управління на засадах адекватного ідентифікування цілей управління ризиками інвестиційної діяльності і потреб суб'єктів управління, а також вибору таких способів реалізації цілей і задоволення потреб, за допомогою яких можливо отримати очікувані результати діяльності з мінімальними витратами коштів і управлінських зусиль. Неврахування суб'єктами управління ризиками інвестиційної діяльності машинобудівних підприємств виділених елементів під час формування механізму стимулювання може стати причиною його нераціональності, низької результативності, неадекватності тощо.

Щодо розробленої системи контролювання і регулювання реалізації заходів щодо впливу на ризики інвестиційної діяльності підприємства, то її

складовими елементами є: цілі, суб'єкти та об'єкти контролювання і регулювання; управлінські рішення щодо вибору методів, видів і форм контролювання і регулювання; результати контролювання і регулювання.

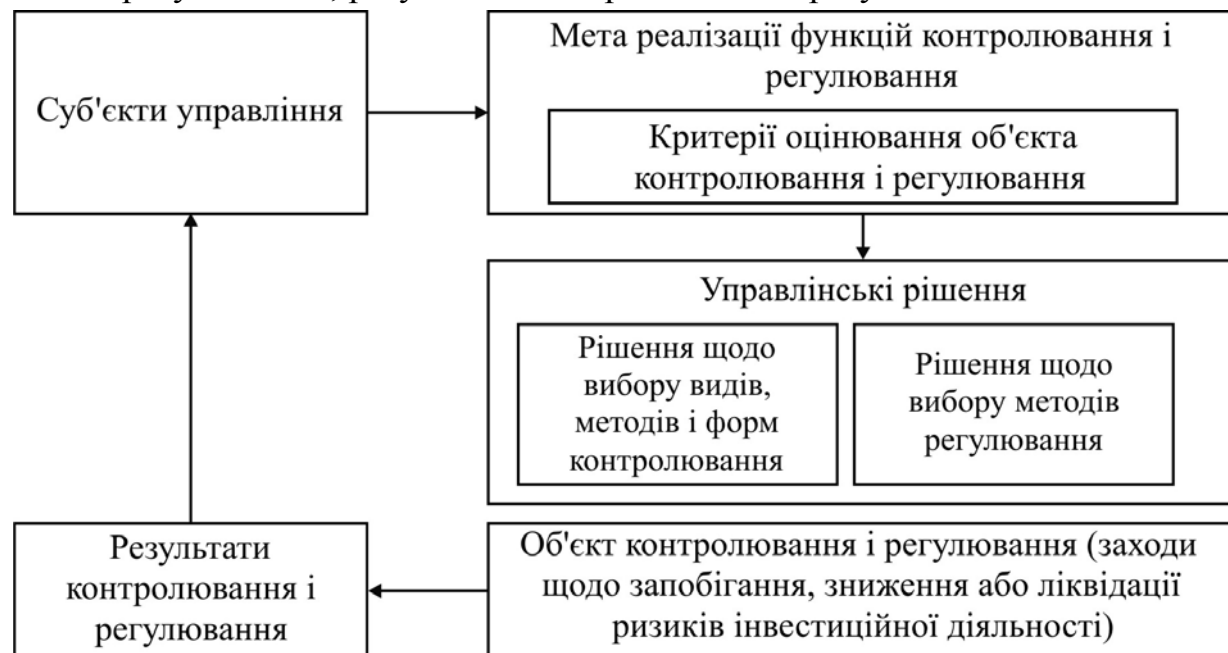

Рис. 2. Система контролювання і регулювання заходів щодо впливу на ризики інвестиційної діяльності машинобудівного підприємства

Функція регулювання реалізовується тільки тоді, коли суб'єкти управління ризиками інвестиційної діяльності виявляють певні відхилення. З огляду на це, очевидним є те, що між функціями контролювання і регулювання існують зв'язки породження. Між цими функціями існує також функціональний зв'язок. Так, по-перше, об'єктом кожної загальної функції менеджменту є усі інші загальні функції управління. По-друге, в системі управління підприємством суб'єкти, відповідальні за реалізацію регулятивних рішень пов'язані виробничими (функціональними) зв'язками із суб'єктами, які контролюють процес виконання заходів щодо впливу на рівень ризиків інвестиційної діяльності. Наявність зв'язків породження і функціонування свідчать на те, що між функціями контролювання і регулювання існує також зв'язок взаємодії. Доцільно зазначити, що цей зв'язок виникає не тільки тоді, коли суб'єкти управління ризиками інвестиційної діяльності доходять висновку про нагальність застосування регулятивних рішень, а й тоді, коли очевидно, що функція контролювання виконується неефективно. Щодо зв'язків розвитку (перетворення) об'єкта управління (заходи щодо запобігання, зниження або ліквідації ризиків інвестиційної діяльності), то вони є наслідковими стосовно усіх інших видів зв'язків. Як наслідок, застосування регулятивних рішень, спрямованих на покращання реалізації заходів щодо впливу на ризики інвестиційної діяльності, можуть відбуватись позитивні або негативні зміни показників, які характеризують об'єкт управління. Незалежно від того, який результат отримано внаслідок регулювання наявності змін вказує на виникнення зв'язків розвитку між регулятивними рішеннями і об'єктом управління. Усвідомлення керівниками інвестиційних проектів цих видів зв'язків

між елементами побудованої системи сприятиме раціональності управлінських дій під час управління ризиками інвестиційної діяльності машинобудівних підприємств.

Окремим елементом сформульованої системи є оцінювання рівня ризику інвестиційної діяльності. За результатами здійснених досліджень, пропонуємо оцінювати ризики машинобудівних підприємств, пов'язані із здійсненням реальних інвестицій на засадах урахування чинників, які породжують небезпеку неефективності реальних інвестицій. Формою цієї небезпеки є неспроможність підприємства виконати виробничу програму, передбачену інвестиційним проектом під впливом чинників зовнішнього середовища, а також внутрішнього середовища, зокрема кількості одиниць бракованої машинобудівної продукції. Загалом, визначальними параметрами, від яких залежить рівень ризику збитковості інвестиційної діяльності, є: загальний обсяг здійснених інвестицій; обсяг інвестованих коштів, які за умов збитковості інвестиційного проекту залишаються ліквідними і можуть бути повернуті інвестором; тривалість інвестиційного періоду; середньостатистична кількість бракованої машинобудівної продукції; загальна кількість одиниць машинобудівної продукції, яку підприємство має виробити згідно з виробничою програмою, передбаченою інвестиційним проектом. На рис. 3 наведено логічно-структурну схему обчислення рівня ризику інвестиційної діяльності машинобудівного підприємства. У більш формалізованому вигляді обчислення ризику інвестиційної діяльності пропонуємо здійснити за формулою

$$R_{I_{\text{вз}}} = W \cdot k_1 + R_{\text{zv}} \cdot k_2,$$

де: W – рівень ризику інвестиційної діяльності, зумовлений неспроможністю підприємства виконати виробничу програму, передбачену інвестиційним проектом під впливом чинників зовнішнього середовища; R_{zv} – рівень ризику інвестиційної діяльності, зумовлений неспроможністю підприємства виконати виробничу програму, передбачену інвестиційним проектом під впливом чинників внутрішнього середовища, зокрема внаслідок виробництва бракованої машинобудівної продукції; k_1 – коефіцієнт вагомості рівня ризику інвестиційної діяльності, зумовленого неспроможністю підприємства виконати виробничу програму, передбачену інвестиційним проектом під впливом чинників зовнішнього середовища; k_2 – коефіцієнт вагомості рівня ризику інвестиційної діяльності, зумовленого неспроможністю підприємства виконати виробничу програму, передбачену інвестиційним проектом під впливом чинників внутрішнього середовища, зокрема внаслідок виробництва бракованої машинобудівної продукції.

Очевидно, що чим ближче значення цього коефіцієнта до нуля, тим воно оптимальніше.

Як резерви зниження ризику інвестиційної діяльності підприємства доцільно розглядати зниження частки бракованої машинобудівної продукції у загальному обсязі виробництва, передбаченого інвестиційним проектом, а також зростання обсягу інвестованих коштів, які за умов збитковості інвестиційного проекту залишаються ліквідними і можуть бути повернуті інвестором.

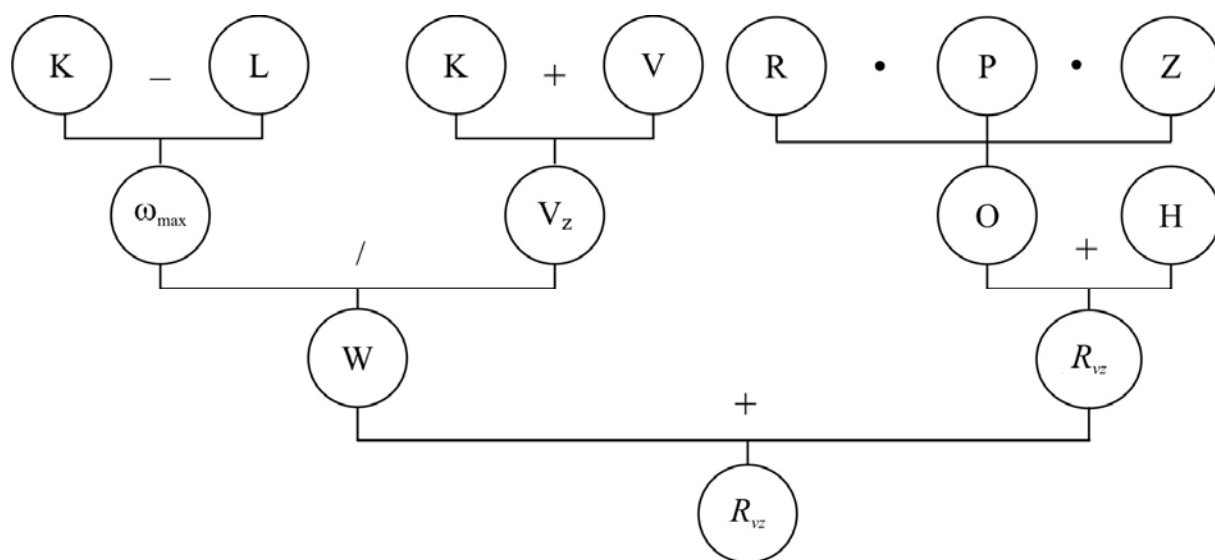

Рис. 3. Логічно-структурна схема обчислення рівня ризику інвестиційної діяльності машинобудівного підприємства

Примітки: К – обсяг здійснених інвестицій; L – обсяг інвестованих коштів, які за умов збитковості інвестиційного проекту залишаються ліквідними і можуть бути повернуті інвестором; V – обсяг поточних витрат, пов'язаних із здійсненням інвестиційного проекту; $\omega_{\max}$ – максимально можливий обсяг збитків від інвестиційної діяльності; V_z – загальна сума витрат на реалізацію інвестиційного проекту; R – математичне очікування невиконання підприємством виробничої програми; P – кількість партій готової продукції, яку планується реалізовувати замовникам; Z – загальний термін виконання виробничої програми; O – кількість бракованих виробів; H – загальний обсяг виробництва, внаслідок здійснення інвестиційної діяльності; $R_{I_{vz}}$ – узагальнювальний коефіцієнт рівня ризику інвестиційної діяльності машинобудівного підприємства.

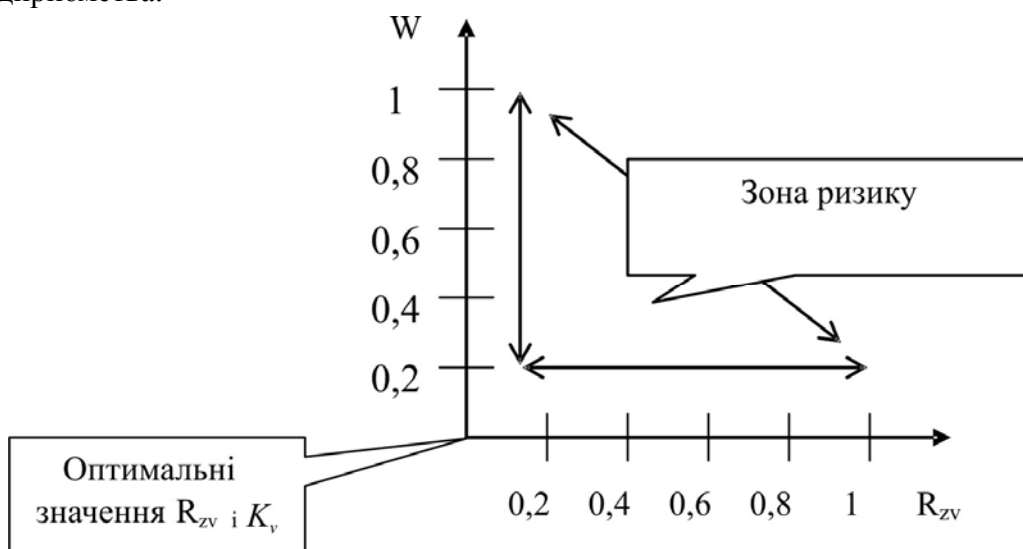

Рис. 4. Графічна модель рівня ризику інвестиційної діяльності машинобудівного підприємства

Практичне використання запропонованих методичних рекомендацій з оцінювання ризиків машинобудівних підприємств, пов'язаних із здійсненням реальних інвестицій, сприятиме своєчасності та адекватності обрання оптимальних варіантів уникнення, зниження або ліквідації ризиків інвестиційної діяльності.

Література

1. Лактіонов О.В. Біржові стратегії управління ціновим ризиком / НАН України. Північно- східний науковий центр; Харківський держ. технічний ун-т будівництва та архітектури. Кафедра біржової, страхової та банківської справи. – Препр. доповіді ПСНЦ НАН України, ХДТУБА – Х.: ПСНЦ НАН України, 2000. – С. 24.

2. Машина Н.І. Економічний ризик і методи його вимірювання: навч. посібник. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – С. 188.

3. Управління ризиком у виробничо-операційних системах: навч. посіб./ Чернівецький національний ун-т ім. Юрія Федьковича/ Петро Іванович Белінський (уклад.). – Чернівці: Рута, 2005. – С. 40.

